

Begravnings seder från Gunnarstorp by
Amnehärads socken Skaraborgs län år 1910

De uppgifter angående begravning m. m.
som jag upptecknat är minnen från min faders
begravning år 1910. Men även från andra begravn-
ingar från samma tid och ort. Begravnings sederna
hade då ännu icke ändrats utan var desamma
som förekommit sedan lång tid tillbaka. I den
män uppgifterna är från andra orter och tider
har detta angivits. De frågor som förbigåtts
är sådana som jag icke haft någon känne-
dom om ifrågasvarande förhållandet.

Dödsbudskapet.

När någon var död samlades de närmaste anhöriga för att
rådslå vilka som skulle bjudas till begravningen och
vilka som skulle bära den döde. Var det många söner
var det högtidligt om dessa var far eller mor, men
eljest skulle det vara oskylda som fick tjänst göra

Luf 70

som bärare. Sedan skulle närmaste anhörig gå omkring och bedja grannar och vänner följa den döde. Det var viktigt att få med så många som möjligt som hade hästar, för ju längre liktåget var, desto mer högtidligt var det. Vid min faders begravning var det 8 hästar i liktåget, men man kunde få se mycket mera. Tryckta begravningskort användes av de förmögna, men ej av enkelt folk. Dödsfallet beklagades med några enkla ord, grannar och vänner emellan, var det mera obekanta så sade man artigt: "Jag får beklaga sorgen".

Den döde.

Då döden inträtt övertäckte man den döde med lakan, sedan man först rätat ut lemmarna och tryckt till ögonen och munnen. Detta gjordes av närmast sörjande. Om det behövdes, en slant på ögonlocket för att hålla detta nere. Under hakan lades en psalmbok e. d. l. för att hålla ihop munnen.

Om dödsfallet skedde på f. m. så togs den döde ur bädden samma dag, skedde det på e. m. eller kvällen fick det nog vara till följande dag. Den döde lyftes upp på en bår, vanligen ett sofflock ur trä, och tvättades sedan. Vanligen fanns någon i byn som brukade anlitas att "tvätta ut" den döde. Sedan liket var tvättat, samlades gårdens folk kring den döde och man sjöng eller läste en psalm och något ur bibeln samt "Fader vår". Den döde bars sedan vanligen ut i en bod eller på logen. Den dödes säng och sängkläder bars ut och rengjordes nog, och hade den döde legat länge sjuk och bädden var dålig kanske alltsamman brändes upp. Dödsrummet skurades och vädrades nog, och man stänkte omkring något som luktade friskt.

Svepning.

Vanligen fanns någon som brukade sy svepningar och kläda liken. Svepningen syddes av tunt vitt

tyg. När kistan blivit gjord kläddes denna, med en rynkad kappa runt om, och inuti fylldes den med hyvelspån eller dyt. och ovanpå en bädd som den döde lades på. Den döde smyckades med grönt, myrten och lingonris samt en blomma i handen.

Likkammare.

En bod eller loge användes vanligen som likkammare. Den kläddes om sommaren med björklöv, om vintern med granar och enar. Om det fanns fönster hängdes lakan för dessa. Kistan ställdes på bänkar med fotändan mot dörren. De som kom med förning för gravölet fick "se liket" om de önskade, de skulle också bjudas på något, vanligen kaffe.

Kista.

Kistan gjordes av en snickare, den var icke målad utan beströdd med något svart stoft. Den var sträv som sandpapper att ta på. Den hade inga beslag eller handtag, men kläddes runt om med

en kappa av svart flor. Kistan tillslöts av skruvar, detta gjordes omedelbart före avfärden till kyrkogården av närmast sörjande man.

Likvagn.

Till likvagn användes långfjädersvagn eller flakvagn med fjädrar. Vagnen kläddes i en del fall med granris. Vanligen fick samma häst i byn draga alla döda, då icke alla hästar lät sig spännas för en likvagn. Hästarna hade ingen prydnad. I en del byar brukade rotesoldaten köra liken iklädd paraduniform med plym i mössan.

Utfärdstal.

Utfärdstal hålles alltförst, då kistan är kvar vid gården till begravningsdagen. Det hålles då av någon betrodd man, innan locket sättes på kistan. Psalmer om döden och uppståndelsen brukas sjungas. Kistan förs alltid med fotändan först ut, och genom stora ingången, om huset har flera

Begravningsprocession.

Begravningsprocessionen var: först liket och sedan släktingar, de närmaste först. Sedan gästerna efter anseende, processionen var liku för åkande och gående. Prestaver förekom icke. Även kvinnor och barn deltog och gick då i processionen i förhållande till släktskapen med den döde.

Något hundratal meter från kyrkan inväntade begravningsståget ringningen.

Ankomst till kyrkan.

Vid ankomsten till kyrkan sattes kistan ned på backar utanför kyrkogården. Dödgravaren kom med bärlinor att bära kistan med, samt visade vägen till graven. Prästen mötte vid graven och förrättade jordfästningen.

Jordfästningen.

Om någon särskild veckodag i allmänhet användes till jordfästning är icke bekant, möjligen var det lördag

Min fader begravdes på en fredag. Tal av anhöriga och andra förkom icke på enklare begravningar.

För jämförelse lämnas här uppgifter om begravning i Lungsunds socken Värml.l. 1949.

Kistan har av begravningsentreprenören förts till likboden. Begravningen hålles vanligen på söndagar före gudstjänsten. Kistan bäres av bärarna utan lina från likboden och placeras på bänkar utanför kyrkogården. Där möter prästen som sedan går före processionen hela vägen. Kistan bäres in i kyrkan, och placeras framför altaret mellan höga brinnande ljus. Prästen håller tal och förrätter jordfästningen. Psalmer sjungas före och efter. Sedan går prästen före processionen ut till groven, där tal och kranssnedläggning förekommer. Sedan samlas de sörjande i kyrkan för att övervara gudstjänsten. De sörjande sitta längst fram i kyrkan och förbliva sittande under textläsning m. m.

Ringning.

Vid själsspillingens jordfästning fick förr
icke ringning förekomma. I Lungsunds församling
Värml. ringes i klockorna efter det prästen
läst tacksägelsen efter den döde.

Aterfärd.

Vid återfärden från kyrkan skulle
processionen gå i omvänd ordning, så
att den vagn som körde sist till kyrkan
nu körde först. Det skulle köras raskt undan.
För långa avstånd mellan likskjutsarna
ansågs som ett dåligt tecken.

Begravningskalas.

Begravningskalas kallades gravöl. Gästerna samlades
i sorgehuset tidigt på dagen och fick då kaffe med
massor av bröd. Sedan skulle så många som kunde
följa den döde till kyrkogården. Efter begravningen
var det mat i stor mängd. Vanligen utsågs en

ansedd man som icke var släkt att vara värd. Bjudna voro alla släktingar och grannar samt andra som den döde umgäts med. Kalaset hölls i sorgehuset som gärna pryddes med svarta dukar, rött fick inte förekomma. Bruna böner fick inte saknas på ett gravöl. Gästerna hade alltid förning, men den skickades en dag eller två i förväg så att kokerskan visste vad hon hade att räkna med. Svarta begravningskarameller samt ett glas vin förekom ibland. Någon ansedd man läste till maten och ibland sjöngs en psalm. Begravningskalas förekommer numera sällan. Gästerna bjudas på kaffe på ett kafé, och sedan går var och en till sitt. På s.k. eftergillan var mest kvinnor bjudna, sådana som på begravningsdagen måst stanna hemma för att se efter barn och djur.

Kyrkogård.

Kyrkogårdar inhägnas av stenmur. Kring Södra Råda ödekyrka i Värml. finnes en inhägnad av grova stöckar.

Gravplatser.

Det skulle gå en tid av minst 50 år innan man fick gräva om på kyrkogården. Under de senaste 20-25 åren har det blivit allt vanligare med familjegrav. En särskild plats fanns för barngravar. I en del socknar begravdes själsspillingar utanför kyrkogårdsmuren på norra sidan (Kisnum m.fl. Värml.) Dödfödda barn fick sättas ned i graven bredvid någon äldre.

Grav.

Vid sträng vinter då fjällen blev djupa, sattes kistorna i s.k. vintergravar. (Björtjärn m.fl. Värml.)

Graven grävdes av dödgrävaren, den skulle vara tre alnar djup. Dödgrävaren skottade igen graven samma dag.

Gravvårdar.

Gamla gravvårdar av järn och trä finnes ännu, men numera sättes nog bara sådana av sten.

På Bjartjärns kyrkogård förekommer gravvårdar med de dödas fotografi. På gravvårdarna förekom ofta ord om döden och uppståndelsen.

Gravsmuckning.

Gravkullar är nog inte vanligt numera, utan det är en häck omkring graven, och någon blomma planterad. Att gruset krattas i olika mönster på graven förekommer. På varen vid midsomdag samt till allhelgonadagen brukar gravarna prydas.

Pärkransar är nog rätt sällsynta numera. Vid advent och jul kan man ibland få se brinnande ljus, och även små granar med brinnande ljus på gravar.

Eldbegängelse.

På vitt mig är bekant har endast en man, kommunalkamrer, undergått eldbegängelse innom

Lungsunds församling. Allmänheten är inte inträddad av eldbygelse.

Andra begravningsplatser.

Vid Kristinehamn finnes en kolerakyrkogård, och vid vägen söder om Kristinehamn finns två rishögar, som minne av två män som blev ihjälslagna där, någon gång i slutet på adertonhundratalet. Alljämt kastas ris på dessa högar.

Bårhus.

Bårhus finnes och kallas likbod. Numera föres alla döda till likboden. Någon av de närmaste följer med då den döde föres till bårhuset. En kort andakt förekommer före avfärden från hemmet.

Majning.

Granar eller snar sättes vid dörren och vid grindstolparna, och hackat granris ströddes ut på gårdsplanen och en bit utåt vägen

Sorgdräkten.

Äldre kvinnor hade svart klänning, om förkläde användes, var detta svart moire med svarta spetsar. På huvudet hade svart silkekläde.

Yngre hade enkla svarta hattar. Färdig hattar som klänningar garnerades med s.k. sorgcrepi.

Näsdukar med svarta kanter användes. På männen hattar brukade ett band av sorgcrepi sättas.

Sorgband bars på vänster arm, det var av svart elastisk vävnad. Vid djup sorg bars det ett år.

Barn behövde inte vara så djupt sorgklädda.

Begravningsgäster behövde endast vara mörklädda.

Djup sorg varade ett år, man lättade efter en tid på sorgen, så att man använde något vitt.

Begravningsentreprenör finnes, och denne ombesörjer nu allt som tillhör en begravning.

Begravningskostnaden har därigenom blivit enklare och lättare för de efterlevande.